

УДК 378(73)+378(410)

Антоніна ЧИЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
e-mail: Toniabida@ukr.net

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА США

Розглянуто проблему підготовки кадрів системи підвищення кваліфікації учителів початкової школи у Великій Британії та США. У США і Великій Британії підготовці кадрів системи підвищення кваліфікації учителів початкової школи приділяється значна увага. Запропоновано трирівневу структуру градації працюючих з учителями початкової школи професіоналів. Подано зміст програми підвищення кваліфікації фахівців, що працюють з учителями початкової школи, тематичний план проблемного семінару з педагогами системи освіти дорослих.

Ключові слова: підготовка кадрів, система підвищення кваліфікації учителів, початкова школа, Велика Британія, США.

У Великій Британії та США значна увага приділяється підготовці кадрів системи підвищення кваліфікації учителів початкової школи. Над проблемою працюють учені: Т. Согоран [2]; Р. Болам (R. Bolam) та К. Бейкер (K. Baker) [1]; L. Sprinthall [3]; С. Терелл та А. Гілієс [4] та ін..

У підсумковій доповіді Т. Согоран відмічено директивні настанови, яких дотримуються при підвищенні кваліфікації фахівців ПК учителів.

Американські дослідники Р. Болам (R. Bolam) та К. Бейкер (K. Baker) пропонують на основі аналізу результатів міжнародного проекту INSET трирівневу структуру градації працюючих з учителями початкової школи професіоналів [1]:

- На першому рівні спеціалістів ПК представляють працівники шкіл: адміністрація, досвідчені вчителі – наставники, які беруть участь у ПК учителів початкових шкіл;
- Другий рівень – це представники місцевих відділів освіти, а також фахівців учительських центрів, які в школі не працюють, але функціонально з нею пов'язані;
- До третього (вищого рівня) входять представники університетів та коледжів (педагогічних та подальшої освіти), які з системою шкільної освіти не пов'язані.

Як зазначає В. Гаргай, сьогодні кожний фахівець усіх трьох визначених рівнів, що працюють з учителями, повинен мати спеціальну підготовку, адже вони мають демонструвати здатність до саморозвитку; розвивати критичне мислення, здатність до творчості, потребу в самоосвіті; постійно доводити свої знання до сучасного рівня, удосконалювати вміння й навички; сприяти розвитку вчителя початкової школи [7, с. 327–329].

Понад 100 університетів, політехнічних інститутів і коледжів здійснюють дворічні магістерські програми підготовки кадрів для системи освіти дорослих (adult education) із наступною спеціалізацією [7, с. 337–338].

Падаємо зміст програми підвищення кваліфікації фахівців, що працюють з учителями початкової школи.

Програма підвищення кваліфікації фахівців, що працюють з учителями початкової школи

Проблемно-орієнтовані курси програми:

- Загальна теорія навчання та учіння;
- Вікова психологія; психологія навчання дорослих;
- Когнітивна і спеціальна психологія;
- Теорія і практика проведення польових досліджень в освіті; методи статистичного й математичного аналізу педагогічної інформації;
- Історія і філософія освіти; сучасна політика в освіті;
- Економіка і право в освіті;
- Роль школи в житті місцевої общини;
- Управління шкільним персоналом; мистецтво проведення переговорів;
- Управління шкільними освітніми системами;
- Сучасні комунікаційні та інформаційні технології;
- Технологія організації та проведення програми ПК;
- Управління змістом освіти;
- Технології відвідування й аналізу уроків; підходи до оцінки якості роботи школи [8, 338].

Аналіз програми підвищення кваліфікації фахівців, що працюють з учителями, свідчить, що спеціалісти одержують добру підготовку в галузі психології (вивчають курси: вікова психологія; психологія навчання дорослих; когнітивна та спеціальна психологія), в галузі теорії і методики навчання дорослих (опановують курсу: загальна теорія навчання та учіння; теорія і практика проведення польових досліджень в освіті; методи статистичного й математичного аналізу педагогічної інформації; сучасні комунікаційні та інформаційні технології; технології організації й проведення програм ПК; технології відвідування й аналізу уроків; підходи до оцінювання якості роботи школи); суттєві місце в підвищенні кваліфікації фахівців, що працюють з учителями, займає підготовка в галузі теорії і практики управління освітніми системами (особлива увага звертається на вивчення курсів: управління шкільним персоналом; мистецтво ведення переговорів; управління шкільними освітніми системами; управління змістом освіти), а також підготовка в галузі загальнокультурних дисциплін (історія і філософія освіти; сучасна політика в освіті; економіка і право в освіті; роль школи в житті місцевої общини) [7, 339, 341].

Для прикладу наводимо тематичний план семінару з теми «Індивідуально-психологічні особливості дорослих, що навчаються».

Тематичний план проблемного семінару з педагогами системи освіти дорослих з теми «Індивідуально-психологічні особливості навчаючих дорослих» (за Химмелем)

Тема 1. Дорослість – психологічні теорії й дослідження

Розвиток людини від народження до смерті. Сучасні теорії розвитку в контексті життєвого циклу людини. Шарлотта Бюлер. Карл Г. Юнг. Ерік Еріксон. Даніел Левінсон. Клаус Рігел. Мінливість та сталість індивідуально-особистісних властивостей у процесі розвитку людини. Індивідуальний життєвий цикл людини в соціально-історичному контексті. Поняття когорт. Зміна вікових поколінь. Вплив історичного часу на розвиток людини. Поняття віку у віковій психології. Порівняльно-віковий і лонгитюдний методи дослідження.

Тема 2. Психосоціальний розвиток людини

Дорослість у контексті концепції символічного інтеракціонізму. Джордж Герберт Мід. Поняття соціального «Я». Розвиток соціального «Я». Формування соціального рефлексивного «Я». Самовідомість як самоконтроль. Соціальне «Я» й мислення. Особливості соціального «Я» дорослої людини. Соціальні фактори розвитку (вікові норми, ролі й статус дорослої людини). Поняття соціального часу. Соціалізація як засвоєння норм і ролей.

Особливості соціалізації на етапі дорослості. Поняття ре соціалізації. Значення досвіду в житті дорослої людини.

Тема 3. Періоди дорослості і вікові кризи

Періоди дорослості. Поняття дорослої кризи. Вікові кризи в контексті життєвого циклу людини. Внутрішні й зовнішні причини кризи. Відміни вікової кризи від кризи невротичного або травматичного характеру. Криза ранньої дорослості. Криза 30 років. Роль сім'ї й роботи в подоланні криз.

Тема 4. Інтелектуальний розвиток дорослої людини

Сучасні теорії когнітивного розвитку. Жанн Піаже. Патриція Армін. Жанн Сіннотт. Механізми засвоєння й особливості переробки інформації у контексті вікових змін. Пам'ять і вік. Мислення й вік. Поняття мудрості.

Тема 5. Робота. Сім'я й відпочинок.

Теорія циклічного розвитку сім'ї. Види сімей. Секс і вік. Досуг: Роль і місце професії у життєвому циклі людини. Взаємозв'язки роботи й сім'ї. Жінка й робота. Етапи професійної кар'єри. Поняття професійні години. Вихід на пенсію. Економічними і соціокультурний аспекти. Здоров'я. Психологічний аспект.

Тема 6. Старіння й смерть людини.

Сучасні теорії старіння людини. Кроскультурний підхід до старіння. Роль спадкових та соціальних факторів у старінні людини. Психологічні теорії старіння. Хвороба. Старіння й психопатологія. Психологія та здоров'я. Стрес. Самоконтроль. Методико-психологічна допомога. Старіння людини у старіючому суспільстві. Якість життя. Смерть. Філософія й психологія смерті. Вмирання. Психологічна допомога) [7, 445–446].

Згідно поданого тематичного плану проблемного семінару з названої теми педагоги системи освіти дорослих досить ґрунтовно вивчають психологічні особливості навчаючих дорослих. Упродовж вивчення шести тем вони опановують матеріал, який допоможе їм у роботі з учителями початкової школи, які проходять підвищення своєї кваліфікації, зокрема, тем: психологічні теорії й дослідження; психологічний розвиток людини; періоди дорослості й вікові кризи; інтелектуальний розвиток дорослої людини. Аналізуючи зміст тематичного плану зазначеного семінару, не можна не погодитися з думкою В. Гаргая про те, що англійські та американські вчені, що займаються проблемами освіти й навчання дорослих, залишаються в предметі психології [7, 335], настільки глибоко вони опановують матеріал психологічного спрямування.

Крім того, значну роль у підвищенні кваліфікації фахівців, що працюють з учителями початкової школи «відіграють фахові видання, зокрема

щоквартальний», «Британський журнал підвищення кваліфікації» (*British Journal of In-Service education*), що слугує для обміну інформацією між викладачами системи підвищення кваліфікації учителів початкової школи [7, 341] щодо організації неперервної педагогічної освіти. У наш час, як зазначає Т. Кучай, головним завданням вищої освіти є необхідність відповідати запитам часу йти назустріч людству, впливати на формування політики і світогляду, пропонувати гуманістичні напрями подальшого розвитку суспільства, професійно виховувати населення планети [13, 85].

В основі професійного розвитку вчителів у США лежить активний пізнавальний процес, який стимулює їхню науково-дослідну діяльність [6, 207].

У США отримання професійного сертифіката й поновлення тимчасового як вищого рівня сертифікації передбачає проходження програми магістрів. Але одним із напрямів підготовки вчителів початкової школи – магістрів є магістр гуманітарних наук у сфері викладання й організації процесу навчання (*Master of Arts in Teaching and Curriculum – MATC*), що працюють за програмою професійного розвитку в системі підвищення кваліфікації вчителів шкіл [6, 129]. Названа програма складається з 12 навчальних курсів і 35 навчальних кредитів. Зокрема, при вивченні курсів «Теорія та найкращі зразки навчальних планів і навчання» та «Вступ до організації навчальних планів і програм читання вивчаються компоненти організації навчальних планів, а також використання інформаційних технологій». При опануванні курсом «Професійне спілкування» у педагогів, що організують навчання на курсах ПК учителів, вдосконалюються вміння критичного мислення, вони навчаються організації професійного портфоліо. Вивчення курсів «Наукове досліджен-

ня й оцінювання», «Розвиток лідерських якостей в учителя» знайомлять вчителя початкової школи з процесом наукового дослідження, іде підготовка його до виконання ролі лідера в школі [5; 6, 136].

При організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів початкової школи використовують найсучасніші форми навчання: програми підтримки вчителів-початківців, програми підготовки менторів, керівників шкіл, програми підготовки вчителів-магістрів, семінари, конференції та інші форми професійного розвитку, а також найновіші методи навчання з використанням інформаційних технологій: он-лайн лекції, он-лайн презентації уроків, он-лайн дискусії, аудіо доповіді, самостійна робота з освітніми Web-сайтами [9; 10] тощо, спрямованими на модернізацію освіти, диференціацію та індивідуалізацію навчання.

Ми вважаємо, що програми підтримки вчителів-початківців, програми підготовки менторів і введення у школах посади вчителя-ментора, а також такі методи з використанням інформаційних технологій як он-лайн дискусії, он-лайн презентації уроків, спрямовані на індивідуалізацію навчання необхідно більш детально вивчати і в процесі реформування освіти впроваджувати в навчальний процес підвищення кваліфікації вчителів шкіл України [11; 12].

Як видно із зазначеного, у США і Великій Британії підготовці кадрів системи підвищення кваліфікації учителів початкової школи приділяється значна увага. За спеціально створеними 2-3-ми магістерськими програмами вони навчаються вміння: розвивати творчість, критичне мислення; формувати потребу в самоосвіті, в доведенні знань до сучасного рівня, в удосконаленні вмінь і навичок професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Bolam, R. School and In-service teacher education project: Project outline and rationale / R. Bolam, K. Baker. — Bristol, 1978. — 137 p.
2. Corcoran, T. C. Helping Teachers Teach Well: Transforming Professional Development / T. C. Corcoran. — New Brunswick, N. J. : Consortium for Policy Research in Education, Rutgers University, 1995. — 354 p.
3. Sprinthall, L. A collaborative approach for mentor training: A working model / L. Sprinthall // *Journal of teacher education*. — 1986. — Vol. 73.
4. Terell, C. Facilitating science teaching / C. Terell, A. Gillies // *British journal of In-Service Education*. — 1986. — Vol. 12, Nos. 2.
5. University of Phoenix. Master of Arts in Education. Curriculum and Instruction [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.phoenix.edu/programs/degree-programs/education/masters/maed-ci-rd.html#tab=courses>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 20. 01. 2013
6. Бондарук Я. В. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів у США. Дис. ... канд. пед. наук. — 13.00.04. — Черкаси, 2013. — 209с.
7. Гаргай Виктор Богданович. Развитие системы повышения квалификации учителей в Великобритании (конец XIX – конец XX вв.). — Дис. ... доктора пед. наук. — Новосибирск. — 2006. — 379 с.
8. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб. — К. : Знання, 2005. — 486с. — (Вища освіта XXI століття).
9. Кучай О. Особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів засобами мультимедійних технологій / О. В. Кучай // *Вісник Черкаського університету*. — Серія: Педагогічні науки. Випуск № 34(247). — 2012. — С. 137—140.

10. Кучай О. Використання мультимедійних технологій у підготовці вчителів початкових класів : навчальний посібник. — Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2015. — 52 с.
11. Кучай Т. П. Підготовка майбутніх учителів в університетах Великої Британії до екологічного виховання учнів: монографія / за ред. д. пед. н., проф., дійсного члена НАПН України Н. Г. Ничкало. — Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. — 216 с.
12. Кучай Т. П. Стратегии развития высшей школы Великобритании // Вектор науки Тольятинского Государственного университета. — 2010. — № 2 (12). — С. 193—195.
13. Кучай Т. П. Система професійної підготовки вчителів початкових класів до морально-етичного виховання учнів в університетах Японії : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. — Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2014. — 584 с.

References

1. Bolam, R. School and In-service teacher education project: Project outline and rationale / R. Bolam, K. Baker. — Bristol, 1978. — 137 p.
2. Corcoran, T. C. Helping Teachers Teach Well: Transforming Professional Development / T. C. Corcoran. — New Brunswick, N. J. : Consortium for Policy Research in Education, Rutgers University, 1995. — 354 p.
3. Sprinthall, L. A collaborative approach for mentor training: A working model / L. Sprinthall // Journal of teacher education. — 1986. — Vol. 73.
4. Terell, C. Facilitating science teaching / C. Terell, A. Gillies // British journal of In-Service Education. — 1986. — Vol. 12, Nos. 2.
5. University of Phoenix. Master of Arts in Education. Curriculum and Instruction [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.phoenix.edu/programs/degree-programs/education/masters/maed-ci-rd.html#tab=courses>. — Назва з екрану. — Дата звернення: 20. 01. 2013
6. Bondaruk YA. V. (2013) Orhanizatsiya navchal'noho protsesu v systemi pidvyshchennya kvalifikatsiyi vchyteliv u SSHA [Organization of the educational process in the system of teacher training in the USA]. Dys. ... kand. ped. nauk. 13.00.04. Cherkasy, 209.
7. Harhay Vyktor Bohdanovych. (2006) Rozvytye systemy povyshennya kvalyfykatsyy uchyteliv v Velykobrytany (konets XIX – konets XX vv.) [The development of a teacher training system in the UK (end of the nineteenth — the end of the twentieth century)]. Dys. ... doktora ped. nauk. Novosybyrsk. 379
8. Kuz'mins'kyu A. I. Pedagogika vyshchoyi shkoly: Navch. Posib. – K. : Znannya, 2005. – 486s. – (Vyshcha osvita KHKHI stolittya).
9. Kuzminsky AI Pedagogy of the Higher School: Teaching. Means – K. : Knowledge, 2005. – 486s. – (Higher education of the XXI century). Kuchai O. (2012), Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy multymediiynykh tekhnolohii [Features of training primary school teachers by means of multimedia technologies]. Vestnik Cherkassky University.
10. Kuchai O. (2015), Vykorystannia multymediiynykh tekhnolohii u pidhotovtsi vchyteliv pochatkovykh klasiv [The use of multimedia technologies in training primary school teachers]. Cherkasy.
11. Kuchai T. P. (2010), Pidhotovka maibutnikh uchyteliv v universytetakh Velykoi Brytanii do ekolohichnoho vykhovannia uchniv [Training future teachers at universities in the UK to environmental education of students] Cherkasy.
12. Kuchai T. P. (2010), Stratehii razvitiya vyshei shkoly Velikobritanii [High society development strategy schools of Great Britain].
13. Kuchai T. P. (2014), Systema profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv do moralno-etychnoho vykhovannia uchniv v universytetakh Yaponii [The system of training primary school teachers to moral and ethical education of students at universities in Japan]. Cherkassy.

Чичук А. Подготовка кадров для системы повышения квалификации учителей начальной школы в Великобритании и США

Рассмотрена проблема подготовки кадров системы повышения квалификации учителей начальной школы в Великобритании и США. В США и Великобритании подготовке кадров системы повышения квалификации учителей начальной школы уделяется значительное внимание. Предложено трехуровневую структуру градации работающих с учителями начальной школы профессионалов. Подано содержание программы повышения квалификации специалистов, работающих с учителями начальной школы, тематический план проблемного семинара с педагогами системы образования взрослых.

Ключевые слова: подготовка кадров, система повышения квалификации учителей, начальная школа, Великобритания, США.

Chichuk A. Training for primary school teachers in UK and USA

The problem of training the personnel of the system for the training of primary school teachers in the United Kingdom and the United States is considered. In the United States and Great Britain, a lot of attention is paid to the training of staff in the upgrade system for elementary school teachers. By specially created 2-3-Masters programs, they learn the skills: to develop creativity, critical thinking; to form the need for self-education, to bring knowledge to the present level, to improve the skills and abilities of professional activity

The three-level grading structure of teachers working with elementary school professionals is proposed.

The content of the program of training of specialists working with elementary school teachers, the thematic plan of a problem seminar with teachers of the adult education system on the topic «Individual psychological features of adult learners» (by Himmel) is provided.

Key words: training, teacher training system, elementary school, UK, USA.

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2017